

การบริหารจัดการวัดมองผ่านปรัชญาหลังนวยุค : กรณีศึกษา
วัดหน้าพระบรมธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช
Temple Administration from the Postmodern Paradigm: A Case Study of
Wat Na Phrathat, Nakhon Sri Thammarat

พระครูสังฆรักษ์ปัญญา จารุวิโส¹
Phrakrusangkharakpanya Jaruwongso
ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ. 2559

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักการบริหารจัดการวัดในยุคพุทธกาลและยุคหลังพุทธกาลจวบจนถึงวัดหน้าพระบรมธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อศึกษาปรัชญาหลังนวยุคในฐานะเครื่องมือที่จะนำมาใช้แก้ไขปัญหา เพื่อนำปรัชญาหลังนวยุคมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการวัดหน้าพระบรมธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่และรูปแบบการบริหารจัดการวัดอื่นๆ ด้วยท่าทีของปรัชญาหลังนวยุค การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่า การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาลนั้นยังไม่เป็นรูปแบบที่เป็นองค์กรเหมือนกับวัดในปัจจุบัน พระภิกษุทุกรูปอยู่ร่วมกันในอารามนั้นๆ มีสิทธิเท่าเทียมกัน ช่วยเหลือกัน ทำหน้าที่ของตนให้ถูกต้องตามพุทธบัญญัติ เรียกว่าเป็นการปกครองโดยธรรมวินัย พระพุทธองค์ทรงมอบให้เถระธรรมวินัยเป็นศาสดาแทนพระองค์ ให้ถือปฏิบัติประหนึ่งเป็นองค์แทนศาสดา จนถึงสมัยปัจจุบันจึงมีการตรากฎหมายขึ้นเพื่อรองรับการบริหารงานคณะสงฆ์ มีการนำระบบสมณศักดิ์มาใช้ในการปกครอง สืบเนื่องจากสมัยสุโขทัยจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ปัจจุบันการบริหารจัดการองค์กรสงฆ์และวัด เป็นแบบรวมศูนย์อำนาจตามแนวคิดแบบนวยุคนิยม เป็นเหตุให้การบริหารจัดการวัดไม่มีประสิทธิภาพ ขาดอิสระในการสร้างสรรค์งาน การจัดการตนเอง และมีแปลกแยกจากชุมชน การประยุกต์ใช้ปรัชญาหลังนวยุคและปรัชญาพื้นฐานอื่นๆ มาใช้เป็นกรอบวิธีคิดใหม่ในการบริหารจัดการวัด โดยการบูรณาการศาสตร์การบริหารแบบสมัยใหม่เข้ากับหลักพระธรรมวินัย ในด้านการบริหาร การจัดการ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และหลักธรรมาภิบาล มาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการวัด โดยอาศัยกลไกการบริหารแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน โปร่งใส และตรวจสอบได้ และสามารถตอบสนองสังคมหลังสมัยใหม่ได้อย่างเต็มที่ ช่วยให้ผู้บริหารวัดสามารถบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ องค์กรวัดมีความเข้มแข็ง และเป็นการสร้างความมั่นคงให้แก่ประเทศชาติในอีกทางหนึ่งด้วย

คำสำคัญ : 1. การบริหารจัดการวัด 2. ปรัชญาหลังนวยุค การบริหารแบบรวมศูนย์ 3. ธรรมาภิบาล

Abstract

The purposes of this research were to study the principles of administration of temple in Buddha's lifetime and after the Buddha's time up to the establishment of Wat Na Phra Borommathat in Nakhon Si Thammarat Province, to study the postmodern philosophy as the tool to solve the problems, to apply the postmodern philosophy to manage the Wat Na Phra Borommathat in Nakhon

¹ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาและศาสนา คณะปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

Si Thammarat Province, to built the body of knowledge and pattern of Temple administration based on the postmodern philosophy. This research was a qualitative method. The methodology of the study is a Research Methodology in philosophy and Religion.

The findings of this research were revealed that the hierarchy of clergy in the Buddha's lifetime was non-format. It was different to the clergy organization nowadays. In the past time, each clergy were live together, have the same rights, help each other, do their own duty under the Lord Buddha's disciplines. It's called Ruling by Dharma. The Lord Buddha ordered to use the Dharma as the regulations among the clergy. At the present day, there has been enacted legislation to support the administration of the clergy and use hierarchy system of the Thai clergy since Sukhothai to Rattanakosin period. Currently, The administration of community and temple were decentralized under the concept of modernism, as a result the management is inefficient, lack of freedom for creative work, lack of self-management, and separated from the community. There are applications of the post modernist philosophies and other basic philosophies to be a new framework for management by the integration of the modern management sciences to the discipline to manage human resources and the good governance in the temple. With the transparent administration of community involvement, it can be checked and balanced, and has fully impact to postmodern society. Temple staffs can manage the clergy affair effectively, temple organizations become strengthened, and it is also a way to create stability to the country.

Keywords : 1. Administration of temple 2. Postmodern philosophy
3. Logocentrism and good governance

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาวิจัย

วัด เป็นสิ่งที่มีมาคู่สังคมไทยเป็นเวลายาวนาน มีบทบาททั้งในด้านการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทั้งเป็นแหล่งศึกษาวิชาความรู้ เป็นโรงเรียนของชาวไทยมาแต่โบราณกาล เป็นโรงพยาบาลเป็นที่พำนักพักใจ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้สรุปบทบาทของวัดในฐานะศูนย์กลางของสังคม ไว้หลายประการ เป็นสถานศึกษา สำหรับชาวบ้านส่งลูกบุตรมาอยู่รับใช้พระรับการฝึกอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาการต่างๆ ตามที่มีสอนในสมัยนั้น เป็นสถานสงเคราะห์ ที่บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีพและศึกษาเล่าเรียนตลอดถึงผู้ใหญ่ที่ยากจนมาอาศัยเลี้ยงชีพ เป็นสถานพยาบาลที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิรู้ของคนสมัยนั้น เป็นที่พักคนเดินทาง เป็นสโมสรที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์ หย่อนใจ หาความรู้เพิ่มเติม เป็นสถานบันเทิง ที่จัดงานเทศกาลและมหรสพต่างๆ สำหรับชาวบ้านทั้งหมด เป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตของมนุษย์ เป็นศูนย์กลางของศิลปวัฒนธรรม ที่รวบรวมศิลปกรรมต่างๆ ของชาติตลอดจนเป็นเสมือนพิพิธภัณฑ์เป็นคลังวัสดุ สำหรับเก็บของใช้ต่างๆ ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกัน เมื่อมีงานวัดหรือยืมไปใช้เมื่อตอนมีงาน เป็นศูนย์กลางการบริหารหรือการปกครอง ที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมาประชุมกัน บอกแจ้งกิจกรรมต่างๆ (ในยามสงคราม อาจใช้เป็นที่พักขุมทหารด้วย) เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านพิธีกรรม อันเป็นเรื่องผูกพันกับชีวิตของทุกคนในระยะเวลาต่างๆ ของชีวิต วัดจึงกลายเป็นศูนย์กลางของสังคม ทำให้พระสงฆ์กลายเป็นผู้นำทางจิตใจ เป็นศูนย์รวมความร่วมมือ อันเกิดจากปัจจัยหลายอย่าง เช่น การเป็นที่ประกอบพิธีกรรม พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้มีสติปัญญารับรู้วิชาการต่างๆ เป็นที่ปรึกษาแนะนำชาวบ้านในปัญหาต่างๆ ได้และในฐานะเป็นศิษย์กับอาจารย์ทำให้สังคมไทยเชิดชูฐานะของพระสงฆ์ในสังคม คือ ความบริสุทธิ์ ความเสียสละบำเพ็ญผลประโยชน์และความเป็นผู้นำทางสติปัญญา (พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตโต, 2541, หน้า 15-19)

พระบรมธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นโบราณสถานเก่าแก่ที่กรมศิลปากรได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ให้เป็นโบราณสถาน โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 53 ตอนที่ 34 วันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2479 และคณะกรรมการมรดกโลก มีมติในการประชุมคณะกรรมการสมัยที่ 37 ณ กรุงพนมเปญ ประเทศกัมพูชา เมื่อวันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2556 รับรองให้วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเข้าสู่บัญชีเบื้องต้นก่อนเสนอขึ้นทะเบียนมรดกโลก

พระบรมธาตุ จ.นครศรีธรรมราช มีชื่อปรากฏมาพร้อมกับตำนานเมืองนครศรีธรรมราชซึ่งกล่าวว่า

“...พระเจ้าศรีธรรมไตรราชกับน้องชายชื่อ ธรณัท พญาติวงศ์และไพร่พลสามหมื่นคนกับพระพุทศัมเียร พระพุทศาคร ผู้เป็นอาจารย์ เดินทางอพยพมา (จากเมืองหงสาวดี) เจ็ดเดือนเศษ ถึงเขาชาวปราบ (ใน จ.กระบี่) ก็ให้ตั้งอยู่ที่นั่น แล้วสร้างวัดเวียงสระถวายแก่พระอาจารย์... มีพราหมณ์สี่เที่ยวตามเนื้อ มาพบพระเจดีย์ที่ฝังพระบรมธาตุ จึงไปพูลพระเจ้าศรีธรรมไตรราชให้ทรงทราบ พระเจ้าศรีธรรมไตรราชได้พวยพไพร่พลมาตั้งทำไร่ไถนาอยู่ที่หาดทรายแก้วถึงปีพุทธศักราช 1098 พระเจ้าศรีธรรมไตรราชจึงได้ตั้งพิธีสร้างเมืองลงที่หาดทรายแก้ว เป็นเมืองศรีธรรมราชมหานคร เจ็ดปีต่อมา คือ พ.ศ.1105 จึงได้ขุดรื้อเอาพระบรมธาตุได้แล้วสร้างพระบรมธาตุประจำมหานครขึ้น...” (ธรรมทาส พานิช, 2542, หน้า 80-81.)

ส่วนวัดหน้าพระบรมธาตุเองนั้นก็เป็นวัดเก่าแก่ที่มีชื่อปรากฏในประวัติของพระบรมธาตุด้วย และดำรงอยู่คู่กับชุมชนมาจนถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม จากสภาพที่เปลี่ยนแปลงไปของวัดทำให้ประชาชนเสื่อมศรัทธาและหันหลังให้วัดเพิ่มมากขึ้น จากการสำรวจพบว่า วัดมีลักษณะและบทบาทเปลี่ยนไปจากเดิมหลายประการ คือประการที่หนึ่ง วัดเดิมเคยเป็นที่พำนักของพระภิกษุสามเณร กลายเป็นที่อยู่ของคฤหัสถ์มากขึ้นประการที่สอง วัดเดิมเคยเป็นที่บวชเรียนของลูกหลานในท้องถิ่น ก็กลายเป็นที่บวชของคนในท้องถิ่นอื่นซึ่งแม่อุปชฌาย์ก็ไม่รู้จักประวัติของผู้ขอบรรพชาอุปสมบทมาก่อน นับเป็นจุดอันตรายจุดหนึ่งต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา ประการที่สาม วัดซึ่งเคยมีความเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลของชาวบ้านตามแบบลัทธิเถรวาท ก็ได้ถูกเปลี่ยนให้มีสภาพคล้ายๆ กับวัดตามแบบมหายานในต่างประเทศไปเป็นจำนวนมาก คือเน้นการทำพิธีกรรมมากเกินไป ประการที่สี่ วัดซึ่งเคยเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด ร่มรื่น เป็นสิ่งดึงดูดให้ชาวบ้านให้เข้าไปพักผ่อนหย่อนใจ ก็กลายเป็นวัดที่ขาดระเบียบ สกปรก ขาดความร่มรื่น ทำให้ประชาชนไม่ศรัทธาและไม่อยากเข้าวัด ประการที่ห้า วัดซึ่งเคยเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทางสังคมที่พึงปรารถนา ก็กลายเป็นแหล่งอบายมุขอีกด้วย

จากกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้สังคมไทยในปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม การพัฒนาประเทศมุ่งเน้นการพัฒนาความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้สังคมไทยเปลี่ยนเป็นสังคมเมือง ความสัมพันธ์และการพึ่งพาอาศัยกันของคนในชุมชนในสังคมเปลี่ยนไปเป็นต่างคนต่างอยู่เป็นสังคมบริโภคนิยม ความเสื่อมถอยทางศีลธรรมจริยธรรมมีมากขึ้น และขาดศรัทธาในพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตของคนไทยเริ่มห่างไกลจากวัดมากขึ้นทุกทีเป็นปัญหาสังคมมากขึ้นเรื่อยๆ มีปัญหาที่เกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนา ที่สังเกตได้จากปรากฏการณ์ทางสังคมไทยหลายประการ เช่น ผู้เข้าวัดส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ส่วนวัยรุ่นหนุ่มสาวไม่นิยมเข้าวัด การเกิดกระแสความเชื่อเรื่องการไม่นับถือศาสนา ปัญหาวิกฤติศรัทธาพฤติกรรมที่ไม่ดีของพระสงฆ์ คุณธรรมจริยธรรมของผู้คนในสังคมลดน้อยลง เกิดปัญหาอันเนื่องด้วยความไม่มีจริยธรรมเกิดขึ้นในชุมชนมากขึ้นเยาวชนกลายเป็นปัญหาของชุมชน เรื่องการติดยา นักเลงอันธพาล เป็นต้น

เนื่องด้วยผู้วิจัยมีตำแหน่งเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาส มีหน้าที่ปกครองพระสงฆ์ในคณะได้ ภายในวัดหน้าพระบรมธาตุ และช่วยเหลือเจ้าอาวาสในการบริหารวัด อีกทั้งปัจจุบันดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลลาลามีชัย อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้ทำหน้าที่เป็นพระสังฆาธิการ ทำงานด้านการปกครองและบริหารกิจการคณะสงฆ์ของวัดหน้าพระบรมธาตุและตำบลลาลามีชัยมาโดยตลอด จึงมองเห็นว่า ด้วยสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตมาก สังคมที่เกื้อกูลกันระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน นั้นค่อยลดลงไปเป็นลำดับ ความผูกพัน

ภายในชุมชนก็เปลี่ยนแปลงไปโดยมีกระแสทุนนิยม-วัตถุนิยมเข้ามามีบทบาทในการดำรงชีวิตมากขึ้น ทุกคนต่างมุ่งหน้าแข่งขันกันทำมาหากิน พระพุทธศาสนาที่เคยมีอิทธิพลต่อชีวิตจิตใจของประชาชนก็ลดบทบาทลงไปเป็นเพียงองค์กรที่ตอบสนองชุมชนในด้านพิธีกรรมเท่านั้น อาทิ งานศพ งานบวช งานบุญประเพณี เป็นต้น

ในขณะเดียวกัน วัดที่เคยอยู่แบบสัมพันธ์กับชุมชนก็ถูกการบริหารคณะสงฆ์ส่วนกลางได้ใช้ระบบสมณศักดิ์เข้ามามีบทบาทแทนชุมชน โดยการบริหารงานแบบแนวตั้ง อีกนัยหนึ่งคือ เป็นการใช้แนวคิดวิธีการบริหารแบบปรัชญาสมัยใหม่ (Modernism) ได้แก่ การสร้างระบบเพื่อรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง ตามความจำเป็นทางการเมืองในการกระชับอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4-5 จนถึงปัจจุบัน ทำให้สังคมชาวพุทธในอดีตเปลี่ยนแปลงเป็นมีความเป็นชุมชนเมืองมากขึ้น รู้จักกันน้อยลง วัดกับบ้านเกี่ยวข้องกันตามประเพณีเท่านั้น

ด้วยความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมดังกล่าว ยังส่งผลต่อจำนวนของพระภิกษุสามเณรที่บวชเข้ามาเพื่อศึกษานักธรรมบาลีมีจำนวนน้อยลง อาทิจากหลักฐานที่บันทึกไว้ในสารวัดหน้าพระบรมธาตุ พระราชนิพนธ์ปี 2540 ระบุว่า ในอดีตวัดหน้าพระบรมธาตุได้รับยกย่องจากสาธารณชนว่าเป็น ตักศิลาแห่งภาคใต้ มีพระภิกษุสามเณร 100 – 200 รูป เรียนนักธรรมบาลีกันอย่างขะมักเขม้น (สมัยหลวงปู่พระครูภาแก้ว หรือ พระเดชพระคุณพระศรีธรรมราชมุนี อดีตเจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช และอดีตเจ้าอาวาส) ต่อมาลดลงเหลือ 40-50 รูป และได้รับการฟื้นฟูการศึกษาขึ้นใหม่ในสมัย พระครูภาชาติ (เจียม กิตติสาโร) มีภิกษุสามเณร จำนวน 95 รูป ปัจจุบัน (2558) มีพระภิกษุสามเณร เหลืออยู่เพียง พระภิกษุ 26 รูป สามเณร 14 รูปเท่านั้น ที่บวชเรียนอยู่ในสำนักวัดหน้าพระบรมธาตุ

จากข้อมูลจำนวนผู้สอบนักธรรม-บาลีในแต่ละปี จะพบว่า จำนวนของพระสงฆ์สามเณรที่เรียนและสอบนักธรรมบาลีมีจำนวนน้อยลงไปเรื่อยๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนและสอบบาลีมีจำนวนน้อยมาก เมื่อเทียบกับพระสงฆ์ทั้งจังหวัด และนอกจากจำนวนพระสงฆ์สามเณรจะมีจำนวนลดลงอย่างเห็นได้ชัดแล้ว สภาพเศรษฐกิจที่บีบคั้นต่อวิถีชีวิตของประชาชนก็เป็นเหตุให้จำนวนของพุทธศาสนิกชนที่จะมาเข้าวัด ฟังธรรม รักษาศีล ก็มีจำนวนลดลงอย่างมากด้วย เมื่อเทียบกับอดีตที่เคยเป็นมา

นอกจากปัญหาเรื่องจำนวนของพระสงฆ์สามเณรและชาวพุทธที่เข้าวัดลดน้อยลงไปแล้ว ระดับวัดด้วยกันก็ดูมีลักษณะของการเหินห่างจากกัน เป็นเอกเทศ มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันน้อยลง ไม่มีลักษณะของการถ้อยทีถ้อยอาศัยระหว่างกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เหมือนที่เคยเป็นมา แม้ทุกวัดจะทำหน้าที่เผยแผ่ศาสนาเหมือนกัน แต่ก็ต่างคนต่างทำ อีกทั้งยังมีการพยายามดึงพุทธศาสนิกชนมาที่วัดของตนเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยไม่คำนึงถึงชุมชนอื่น วัดอื่นๆ โดยใช้กลยุทธ์แตกต่างกันไป หากจะเปรียบเทียบกับวงการธุรกิจ ก็เหมือนกับร้านค้าที่พยายามจะใช้การตลาดดึงดูดลูกค้าให้มาซื้อสินค้าของตนให้มากที่สุด โดยไม่ต้องสนใจคู่แข่งทางธุรกิจ ทำให้บรรยากาศการช่วยเหลือกันในลักษณะที่ว่า บางวัดที่มีประชาชนมาทำบุญมาก ก็จะจัดงานทำบุญผ้าป่าสัจจะไปยังวัดที่ขาดแคลนอื่นๆ ในจังหวัด และวัดที่ได้รับการช่วยเหลือก็จะมีผลผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนกัน เช่นปีนี้รับผ้าป่า ปีหน้าก็จะไปทอดยังวัดที่ผู้มาทอดในปีนี้เป็นต้น

ประเด็นต่อมาที่ผู้วิจัยพบก็คือ วัดส่วนมากในปัจจุบันมีความล้าหลังในการบริหารจัดการมาก การบริหารงานยังมีลักษณะรวมศูนย์ไปที่เจ้าอาวาส คณะผู้บริหารวัด อาทิ รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส เลขานุการเจ้าอาวาส ก็ยังไม่มีความรู้ที่สำคัญและจำเป็นในงานบริหาร อาทิ การวางแผนยุทธศาสตร์ การจัดทำงบประมาณ การบริหารงานบุคคล เป็นต้น ทำให้การบริหารงานเป็นไปตามคำสั่งของเจ้าอาวาสเพียงอย่างเดียว โดยที่สงฆ์ คือ พระลูกวัดไม่มีสิทธิ์ในการเสนอแผนงานใดๆ นอกจากรับคำสั่งเพียงอย่างเดียวเท่านั้น อีกทั้งเจ้าอาวาสยังมีอำนาจสิทธิ์ขาดที่จะให้ใครอยู่หรือออกจากวัดได้ซึ่งส่งเสริมฐานอำนาจนิยมภายในวัดมากกว่าความเป็นประชาธิปไตย

นอกจากนี้ การบริหารจัดการภายในวัดก็ยังขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน กล่าวคือ วัดเป็นผู้คิดผู้ทำ ส่วนญาติโยมเป็นฝ่ายเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของทางวัด อีกทั้งการพัฒนาและบริหารจัดการภายในวัดนั้นชุมชน

ไม่ได้มีส่วนร่วม บางวัดอาจจะมีไวยาวัจกร แต่ไวยาวัจกรเองบางครั้งก็เป็นปัญหาเพราะมีการคดโกงเงินวัด เนื่องจากผู้บริหารวัดขาดความรู้ในเรื่องของการทำบัญชีและการตรวจสอบบัญชี ไวยาวัจกรบางวัดมีการรวบรวมเงิน การตัดสินใจไปพร้อมกับอำนาจในการคุมการเงินของวัด โดยไม่สนใจกับการตัดสินใจของเจ้าอาวาสก็มี เกิดเป็นอุปสรรคในการบริหารจัดการวัดอยู่ไม่น้อยเลยทีเดียว

ต่อมาก็คือ ปัญหาเรื่องที่ดิน ที่ทำให้หลายวัดเกิดปัญหา อาทิ เช่น ปัญหาพระถูกฟ้องร้องว่าบุกรุกที่ป่าในการไปสร้างวัดในเขตป่า วัดถูกยึดที่ดินคืนเนื่องจากการซื้อที่ดินนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย วัดให้ฆราวาสอาศัยที่ดินวัดทำกินประกอบอาชีพ แต่ปรากฏว่า ผ่านไปเกิน 10 ปี ทางวัดจะขอใช้ที่ดินตรงบริเวณนั้น ก็ไม่สามารถทำได้ เพราะฆราวาสผู้นั้นได้อาศัยสิทธิ์ที่ดินถือครองที่ดินมาเกิน 10 ปีฟ้องร้องขอให้ที่ดินตกเป็นของตนเอง ทำให้วัดต้องสูญเสียที่ดินไปโดยไม่สมควร ทั้งนี้เป็นเพราะผู้บริหารวัดขาดความรู้ในแง่ของกฎหมายนั่นเอง

อีกประเด็นที่ควรสนใจคือ การเข้ามาเกี่ยวข้องกับศาสนาของชุมชนในรูปแบบของการบวช มีค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไป แม้ค่านิยมเรื่องบวชทดแทนบุญคุณพ่อแม่จะยังคงมีอิทธิพลต่อชาวพุทธในปัจจุบัน แต่มักจะไม่ถือว่าจะต้องอายุ 20 บริบูรณ์จึงบวชเหมือนในอดีต แต่เลือกจะมาบวชตามความพร้อมของแต่ละคน ระยะเวลาก็ไม่ใช้ 1 พรรษา หรือ 3 เดือน เหมือนสมัยก่อน แต่บวชกันตามประเพณีเพียง 7 วัน หรือบางแห่งเพียง 3 วันก็มี ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเห็นคุณค่าของศาสนาเป็นไปแต่เพียงเปลือก หรือ ภายนอกเท่านั้น พระสงฆ์เป็นเพียงสัญลักษณ์ของพิธีกรรม และเป็นที่รับทานของสาธุชนเท่านั้น สิ่งที่ชาวบ้านจะสนใจบ้างก็เป็นเพียงเรื่องพิธีสวดเคราะห์ เสริมดวง สักยันต์ เสกเป่า เครื่องรางของขลังเท่านั้น อีกทั้งวิถีชีวิตที่เป็นอยู่ของชาวบ้านก็ไม่สอดคล้องกับวิถีแห่งวัฒนธรรมประเพณี แม้จะต้องการบวชปฏิบัตินานๆ แต่วิถีชีวิตการทำงานก็ไม่เปิดโอกาสให้ทำเช่นนั้นได้ จึงกลายเป็นว่า ชาวพุทธสนใจศาสนาแต่เพียงระดับพิธีกรรมเท่านั้น

จากปัญหาที่พบในการบริหารวัดซึ่งผู้วิจัยได้พบเห็นและมีประสบการณ์ตรงจากการเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาส และเลขานุการวัดดังที่ได้อธิบายมานั้น ได้แก่ ปัญหาเรื่องจำนวนพระภิกษุสามเณรและผู้ที่เรียนนิกกรรมบาลมีจำนวนลดลงมาก จำนวนวัดร้างที่เพิ่มขึ้น ปัญหาด้านการวางแผนพัฒนาวัด ปัญหาด้านการเงิน ปัญหาเรื่องความร่วมมือระหว่างวัดด้วยกัน ตลอดจนวัดกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้วิจัยเห็นว่า เกิดจากวัดในปัจจุบันมีระบบการบริหารงานแบบล้าหลัง ยังใช้ระบบจวนศูนยนิยม กล่าวคือรวมศูนยอำนาจไว้ที่เจ้าอาวาส ขาดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในวัดและชุมชน ตลอดจนความรู้ที่พระสงฆ์ภิกษุสามเณรในปัจจุบันก็ไม่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบัน อาทิ เรื่องกฎหมายที่ดิน เป็นต้น ทำให้การบริหารจัดการวัดเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ไม่สามารถที่จะครองใจชุมชนให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ได้ ศาสนาก็กลายเป็นเพียงเปลือกเท่านั้น

การบริหารจัดการเป็นวิชาการสมัยใหม่ที่กำลังเป็นที่สนใจของผู้บริหารองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เพราะการมีความรู้ในเรื่องนี้จะช่วยให้ผู้บริหารนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายได้ นอกจากนั้นยังทำให้การทำงานในองค์กรเป็นระบบ และมีประสิทธิภาพสูงสุด สามารถแข่งขันกับคู่แข่งได้ในยุคสมัยปัจจุบันที่มีการแข่งขันสูง องค์กรที่จะอยู่ได้จะต้องมีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ และสามารถปรับตัวให้เหมาะสมสถานการณ์ต่างๆ ในยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ด้วยเหตุนี้ผู้บริหารองค์กรต่างๆ จึงจำเป็นต้องเรียนรู้วิธีการบริหารจัดการสมัยใหม่ และนำมาประยุกต์ใช้ในการขับเคลื่อนองค์กรของตนไปข้างหน้าจนบรรลุเป้าหมาย

วัดเป็นองค์กรสำคัญองค์กรหนึ่งที่อยู่คู่สังคมไทยมาเป็นระยะเวลานาน มีพระสงฆ์ภิกษุสามเณร เช่น เจ้าอาวาส เป็นผู้บริหารดูแล ความเจริญก้าวหน้าต่างๆ ของวัดจึงขึ้นอยู่กับผู้บริหารเป็นหลัก หากวัดใดมีเจ้าอาวาสที่มีความรู้ความสามารถทางบริหารจัดการก็สามารถทำให้การดำเนินงานของวัดมีระบบ และประสิทธิภาพมีผลให้วัดเจริญรุ่งเรือง เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของผู้มาพบเห็น และสามารถทำประโยชน์ให้แก่พระพุทธศาสนาและสังคมไทยมากขึ้น ปัจจุบันพระสงฆ์ภิกษุสามเณรที่สามารถบริหารวัดอย่างเป็นระบบ และมีประสิทธิภาพนั้นมีจำนวนน้อย สาเหตุหนึ่งมาจากการขาดความรู้เรื่องการบริหารจัดการสมัยใหม่ที่จะนำไปประยุกต์ใช้บริหารจัดการวัดของตนให้เป็นองค์กรที่มีประสิทธิภาพ เพราะโดยทั่วไปพระสงฆ์ภิกษุสามเณรไม่มีโอกาสได้เรียนรู้วิธีดังกล่าวไม่มาจากการฝึกอบรมอย่าง

เป็นทางการหรือจากการศึกษาภาคสนาม เห็นจะเป็นด้วยเหตุนี้วัดหลายแห่งในปัจจุบันจึงไม่สามารถดึงคนรุ่นใหม่ให้มาวัด และพระสงฆ์ในวัดไม่สามารถใช้ศักยภาพของตนทำประโยชน์ให้แก่วัดและชุมชนได้เต็มที่ หากปล่อยให้วัดมีสภาพเช่นนี้ต่อไป บทบาทของวัดที่มีต่อชุมชนและสังคมไทยจะลดน้อยลงไปเรื่อยๆ และไม่สามารถช่วยเหลือพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบต่อไปได้

จากปรากฏการณ์ที่พบในวัดหน้าพระบรมธาตุ ผู้วิจัยจึงเห็นว่า หากวัดหน้าพระบรมธาตุยังไม่มี การปรับตัวเปลี่ยนแปลงตนเองในการบริหารจัดการวัดเพื่อตอบสนองต่ออุดมการณ์การสืบทอดพระพุทธศาสนา การสนองตอบต่อชุมชน และสังคมแล้ว องค์การวัดและองค์การสงฆ์ก็จะมีแต่จะเสื่อมถอยลงไป เพราะไม่สามารถตอบสนองชีวิต ชุมชน และสังคมได้อย่างเต็มที่ และกลายเป็นเพียงศาสนาแห่งพิธีกรรมและสัญลักษณ์ในที่สุด ฉะนั้น การบริหารจัดการวัดและบริหารกิจการคณะสงฆ์ จำเป็นต้องใช้มุมมองใหม่ เพื่อหาวิธีการใหม่ที่ดีกว่าเดิม ซึ่งผู้วิจัยจะขอใช้ปรัชญาหลังนวยุคมาประยุกต์ใช้ในการบริหารวัดให้มีความทันสมัยและตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคมมากที่สุด

2. โจทย์วิจัย

หลักการบริหารจัดการวัด หลักปรัชญาหลังนวยุค การนำปรัชญาหลังนวยุคมาประยุกต์ใช้และองค์ความรู้ใหม่รวมทั้งรูปแบบการบริหารจัดการวัดควรเป็นอย่างไรบ้าง

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักการบริหารจัดการวัดในยุคพุทธกาลและยุคหลังพุทธกาลจวบจนถึงวัดหน้าพระบรมธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อศึกษาหลักปรัชญาหลังนวยุคเพื่อใช้ในการบริหารจัดการในฐานะเครื่องมือนำมาแก้ปัญหา
3. เพื่อนำปรัชญาหลังนวยุคมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหการบริหารจัดการวัดหน้าพระบรมธาตุ จังหวัด นครศรีธรรมราช
4. เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ และรูปแบบบริหารจัดการวัดอื่นๆด้วยท่าทีของปรัชญาหลังนวยุค

4. วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เป็นหลัก เอกสารที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะใช้ทั้งเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือ พระไตรปิฎก และเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) คือ เอกสารคำสอนของนักปรัชญา เอกสารคำสอนของนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาหนังสือ ตำรา เอกสาร งานเขียนของนักวิชาการแล้วนำข้อมูล

5. สรุปผลการวิจัย

1. การบริหารคณะสงฆ์ในยุคพุทธกาล

พระพุทธเจ้าทรงใช้ระบอบสามัคคีธรรมเป็นแม่บทในการปกครองคณะสงฆ์ โดยพระองค์เองทรงเป็น ประมุขหรือประธานของสงฆ์ทั้งปวง การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาลนั้นยังไม่มีเป็นรูปแบบที่เป็นองค์กร เหมือนกับวัดในปัจจุบัน แต่เป็นการทำหน้าที่ของพระภิกษุทุกรูปที่อยู่ร่วมกันในอารามนั้นๆ มีสิทธิเท่าเทียมกันในการช่วยเหลือกันทำหน้าที่ของตนให้ถูกต้องตามพุทธบัญญัติ ซึ่งเรียกว่าเป็นการปกครองโดยธรรมวินัย พระพุทธเจ้าทรงมอบธรรมวินัยให้เป็นศาสดาแทนพระองค์ ให้ถือปฏิบัติประหนึ่งเป็นองค์แทนศาสดา

การบริหารคณะสงฆ์ในยุคหลังพุทธกาล แม้พระพุทธเจ้าจะทรงมอบให้ภิกษุสงฆ์ถือธรรมวินัยเป็นศาสดา ปฏิบัติตามพระโอวาทที่ทรงประทานแก่พระสงฆ์ทั้งหลายเป็นแนวทางดำเนินชีวิตและเป็นหลักในการปกครอง

คณะสงฆ์ แต่ก็มีปัญหาเกิดขึ้นโดยปฐมเหตุจากพระสุภัททะดังกล่าว การพยายามที่นำคำสอนของพระพุทธเจ้ามารวบรวมและจัดประเภทจึงเกิดขึ้นเรียกว่า การสังคายนาพระธรรมวินัย การสังคายนาจะเริ่มจากการประกาศสมมติตนเป็นผู้ถาม (ปุจฉา) และตอบ (วิสัชนา) โดยผู้ถาม จะสอบถามพระวินัยแต่ละข้อตามลำดับเมื่อผู้ตอบตอบแล้ว พระสงฆ์ที่เข้าร่วมประชุมจะสวดพระธรรมวินัยข้อนั้นพร้อมกัน เมื่อตรงกันไม่ผิดพลาดและที่ประชุมสงฆ์รับว่าถูกต้องแล้ว จึงถามข้ออื่นต่อไปจนจบพระวินัยปิฎกหลังจากนั้น จะเริ่มสังคายนาพระสูตรเป็นลำดับถัดมา

การบริหารจัดการวัดสมัยสุโขทัย คณะสงฆ์สุโขทัยแบ่งออกเป็น 2 คณะใหญ่ๆ คือ 1) คามวาสี (นิกายเดิม) เป็นพระที่มีอารามอยู่ใกล้บ้านใกล้เมืองหรืออยู่ในบ้านในเมือง เล่าเรียนคันถธุระ (ศึกษาพระไตรปิฎก) 2) อรัญญวาสี มาจากลังกา ทางลังกานิยมเรียกคณะนี้ว่า “วนวาสี” แปลว่า “ผู้อยู่ป่า” ปรากฏในศิลาจารึกว่า พระเจ้าแผ่นดินซึ่งครองกรุงสุโขทัย ทรงจัดให้พระมหาสวามีสังฆราช ที่มาจากลังกาอยู่ในอรัญญิกประเทศ คือ อัมพวันนาราม วัดสวนมะม่วง นอกพระนครเป็นพระอยู่ในอารามป่า เล่าเรียนวิปัสสนา

การบริหารจัดการวัดสมัยอยุธยา สันนิษฐานว่าน่าจะแบ่งออกเป็น 3 คณะ คือ คณะคามวาสีฝ่ายฆราวาส คณะอรัญญวาสี และคณะคามวาสีฝ่ายช้าย

การบริหารจัดการวัดสมัยกรุงธนบุรี การปกครองสงฆ์ยุคนี้เอาแบบอย่างมาจากอยุธยา และในตอนกลางรัชกาล การคณะสงฆ์เจริญมาก แต่ตามพงศาวดารกล่าวว่า ในตอนปลายรัชกาลก็เสื่อมลง เพราะพระเจ้ากรุงธนบุรีมีความวิปัสสนา

การบริหารจัดการวัดสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นยังใช้ระบบการปกครองคณะสงฆ์สืบเนื่องมาจากสมัยกรุงธนบุรีและมีการออกกฎหมายสงฆ์เพิ่มเติมขึ้นด้วย จนกระทั่งถึงสมัยรัชกาลที่ 5 จึงมีการออกพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.121 และต่อมาจึงประกาศใช้ พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 พ.ร.บ.คณะสงฆ์ 2505 ตามลำดับและใช้มาจนถึงปัจจุบัน

2. ปัญหาหลังนวยุคและปรัชญาพื้นฐาน

เพื่อการประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการวัดหน้าพระบรมธาตุ ลัทธิที่ใช้กระบวนทรรศน์ที่ 5 และได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางในขณะนี้ คือ ลัทธิพหุนิยม (Pluralism) ซึ่งตรงกับลัทธิหลังนวยุคสายกลาง (Moderate Postmodernism) โดยใช้วิจารณ์ญาณของกระบวนทรรศน์ที่ 5 เป็นท่าที และใช้อรรถปริวรรต (Hermeneutics) เป็นเครื่องมือของการวิเคราะห์และวิพากษ์ จนสรุปลงเป็นวิธาน โดยมีเนื้อหาเปิดกว้างครอบคลุมความคิดมนุษย์ทั้งโลก ทุกวัฒนธรรม และทุกวิถีความเชื่อ โดยใช้หลักการที่ว่า

- สรรวจใหม่หมดและไม่ละเลยอะไรเลย (React all, Reject none)
- ย้อนอ่าน (Re-read) ทุกอย่าง เพื่อเลือกประเด็นที่สนใจ
- คิดใหม่ (Re-think) และเสนอใหม่เพื่อโลกาภิวัตน์ที่เหมาะสม (Sound Globalization)
- โดยใช้อรรถปริวรรตศาสตร์ (Hermeneutics) : ศาสตร์แห่งการตีความ
- การประยุกต์ใช้หลักการบริหารจัดการสมัยใหม่ในการบริหารจัดการวัด
- หลัก PO&3C ของ ฟาโยล การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การบังคับบัญชา

สั่งการ (Commanding) การประสานงาน (Coordinating) และการควบคุม (Controlling)

ทฤษฎีการบริหาร POSDCORB ของ Gulick และ Urwick

P = Planning การวางแผน

O = Organizing การจัดส่วนงานภายในองค์กร

S = Staffing การจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับหน่วยงาน

D = Directing การอำนวยการ การควบคุมงาน และนิเทศงาน

Co = Coordinating ความร่วมมือประสานงาน

R = Reporting การรายงานผลการปฏิบัติงาน

B = Budgeting   การงบประมาณ

แนวคิดการบริหารเชิงยุทธศาสตร์

กระบวนการบริหารเชิงยุทธศาสตร์แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ

1. การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ (Strategy Formulation) เป็นเรื่องของการกำหนดวิสัยทัศน์ ประเด็นยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์ ตัวชี้วัด/ค่าเป้าหมาย กลยุทธ์ Strategy Map

2. การนำไปสู่การปฏิบัติ (Strategy Implementation) เป็นการนำแผนยุทธศาสตร์ถ่ายทอดออกมาเป็นแผนปฏิบัติการ รวมถึงการปรับแต่งองค์ประกอบทางด้านการบริหารจัดการ ได้แก่ กระบวนการ โครงสร้าง เทคโนโลยี และคน

3. การควบคุมเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Control) เป็นการกำกับติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน และการทบทวนสถานการณ์เพื่อปรับแต่งยุทธศาสตร์

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและการวางกลยุทธ์เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ในการกำหนดวิสัยทัศน์ ประเด็นยุทธศาสตร์ และเป้าประสงค์ได้นั้น เราจะต้องมีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายนอกและภายในด้วย

สภาพแวดล้อมภายนอก ประกอบด้วยสภาพแวดล้อมทั่วไป ได้แก่ เศรษฐกิจ การเมือง สังคม เทคโนโลยี และสภาพแวดล้อมในการดำเนินการ ได้แก่ สถานภาพการแข่งขัน ลูกค้า Suppliers แรงงาน และสถานการณ์นานาชาติ

สภาพแวดล้อมภายใน โดยวิเคราะห์ขีดสมรรถนะขององค์กร ทั้งในด้านโครงสร้าง กระบวนการทำงาน บุคลากร การเงิน เทคโนโลยี และการบริหารงานทั่วไป ซึ่งก็คือ การทำ SWOT Analysis นั่นเอง ซึ่งในการทำ SWOT Analysis นั้น จะนำไปสู่การคิดเชิงกลยุทธ์ ทำให้เราสามารถวางกลยุทธ์เพื่อให้บรรลุเป้าหมายได้ โดยการวิเคราะห์ SWOT จะทำให้เราได้สถานการณ์ที่เป็นไปได้ 4 สถานการณ์

1. กลยุทธ์เชิงรุก คือ องค์กรอยู่ในสถานการณ์ที่มีโอกาส และมีจุดแข็งมาก ส่งผลให้สามารถบุกตลาดโดยการขยายงาน ขยายโอกาส เพื่อให้ได้กำไรเพิ่มขึ้น

2. กลยุทธ์การปรับตัว คือ มีโอกาสมาก แต่ตัวองค์กรเองมีจุดอ่อนมาก ก็ต้องปรับตัวองค์กรให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น เพื่อใช้โอกาสที่เกิดขึ้นให้เป็นประโยชน์

3. กลยุทธ์การชะลอตัว คือ องค์กรมีจุดแข็งมาก แต่สถานการณ์ไม่เอื้ออำนวย จะบุกตลาดต่อไปไม่ได้ จึงต้องชะลอตัว

4. กลยุทธ์การตัดทอน คือ องค์กรมีจุดอ่อน และสภาพการณ์ภายนอกก็เป็นภัยคุกคาม ทำให้ไม่สามารถทำอะไรได้ จึงอาจจะต้องตัดทอนบางอย่าง เพื่อให้องค์กรคงอยู่ต่อไปได้

6. องค์ความรู้ใหม่ และรูปแบบการบริหารจัดการวัด

จากการการศึกษาเรื่องการบริหารจัดการวัดโดยใช้มุมมองแบบหลังนวยุคเป็นพื้นฐานนั้น พบว่า การบริหารจัดการองค์กรสมัยและวัดในปัจจุบันเป็นแบบรวมศูนย์อำนาจตามแนวคิดแบบนวยุคนิยม เป็นเหตุให้การบริหารจัดการวัดไม่มีประสิทธิภาพ ขาดอิสระในการสร้างสรรค์งาน การตัดการตนเอง และแปลกแยกจากชุมชนมากขึ้น การประยุกต์ใช้ปรัชญาหลังนวยุคและปรัชญาพื้นฐานอื่นๆ มาใช้เป็นกรอบวิธีคิดใหม่ในการบริหารจัดการวัด อาทิ

1. ปรัชญาหลังนวยุคมุ่งเน้นไปที่การสร้างวิสัยทัศน์ใหม่ หรือมุมมองใหม่

2. ปรัชญาหลังนวยุคแสวงหาแนวทางที่ดีกว่าเดิม หรือเหมาะสมกับสังคมสมัยปัจจุบัน

3. ปรัชญาอัตถิภาวนิยมนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการวัดก็คือ การบริหารโดยการคำนึงถึงเสรีภาพส่วนบุคคล

4. ปรัชญาอัตถิภาวนิยมส่งเสริมให้จัดบุคลากรให้ทำงานตามความสนใจและความสามารถของแต่ละบุคคล

5. ปรัชญาอัตถิภาวนิยมส่งเสริมให้บุคลากรค้นพบตัวตนของตนเองและส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพส่วนบุคคลให้ดียิ่งขึ้น

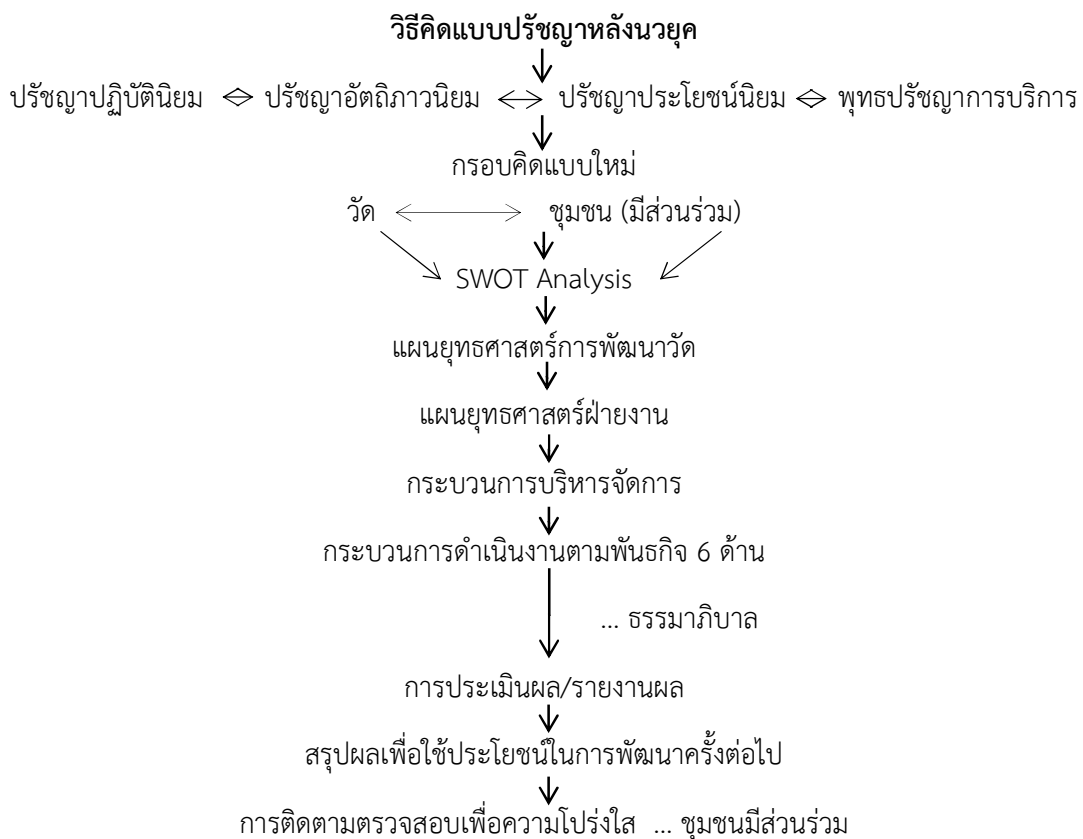
6. ปรัชญาปฏิบัตินิยมเน้นไปที่ประสิทธิผลของการทำงาน การบริหารงานภายในวัดต้องบริหารโดยการมุ่งเป้าไปที่ประสิทธิผลของการบริหาร เช่น จำนวนพุทธศาสนิกชน การมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาศาสนสถาน การสำเร็จการศึกษานักธรรม บาลี ปริญญาตรี เป็นต้น

7. ปรัชญาประโยชน์นิยมส่งเสริมให้บุคลากรเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน

8. ปรัชญาประโยชน์นิยมส่งเสริมให้มีการปรับตัวเปลี่ยนแปลงองค์กรเพื่อตอบสนองต่อชุมชนภายใต้กรอบของพระธรรมวินัย เพื่อให้ศาสนาเป็นประโยชน์ต่อชุมชนมากที่สุด

9. พุทธปรัชญาที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ นำไปเป็นกรอบคิดเพื่อประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการวัดโดยการบูรณาการ ศาสตร์การบริหารแบบสมัยใหม่เข้ากับหลักพระธรรมวินัย ในด้านการบริหาร การจัดการ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และหลักธรรมาภิบาล มาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการวัด โดยอาศัยกลไกการบริหารแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน โปร่งใส และตรวจสอบได้ และสามารถตอบสนองสังคมหลังสมัยใหม่ได้อย่างเต็มที่ ช่วยให้ผู้บริหารวัดสามารถบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ องค์กรวัดมีความเข้มแข็งและเป็นการสร้างความมั่นคงให้แก่ประเทศชาติในอีกทางหนึ่งด้วย ดังตัวอย่างโมเดลในภาพ

การบริหารจัดการวัดแบบบูรณาการ

7. ข้อเสนอแนะ

ควรนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยนี้ไปประยุกต์ใช้ในการเปรียบเทียบกับการบริหารจัดการวัดในพื้นที่ชุมชนใกล้เคียงเพื่อเพิ่มพูนความรู้และสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนและการบริหารจัดการในวัดนั้นๆ

8. รายการเอกสารอ้างอิง

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2541). การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา.

กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.

ธรรมทาส พานิช. (2542). ไชยา: ที่ตั้งนครหลวงของอาณาจักรศรีวิชัย. กรุงเทพมหานคร:

อรุณวิทยา และธรรมทานมูลนิธิ.

9. คำขอบคุณ

ขออนุโมทนาขอบคุณ ดร.ธเนศ ต่วนชะเอม ผู้เชี่ยวชาญอ่านและตรวจรายงานการวิจัย ซึ่งได้กรุณาช่วยตรวจสอบแก้ไขปรับปรุงงานวิจัยให้มีความสมบูรณ์และสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ตลอดจนผู้บริหารและอาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาพุทธศาสนศึกษาทุกท่านที่สนับสนุนในการทำการวิจัยในครั้งนี้